

АКТУАЛЬНІ ТЕМИ ТВОРЧОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Україна наразі переживає політичну та економічну кризу — це потрібно враховувати, розуміючи контекст, в якому розвивається сучасний український арт-ринок. Незважаючи на проблеми, ми можемо спостерігати тенденцію розвитку актуального українського мистецтва: зросла кількість заходів, пов'язаних із мистецтвом, почали з'являтися цікаві і вже популярні як в Україні, так і за її межами молоді художники і творчі колективи, альтернативні арт-май-данчики. Нині ми можемо чітко констатувати, що за останній час різко посилюється інтерес до сучасного мистецтва.

Зросла активність, продиктована бажанням творчої спільноти аналізувати, розуміти події, що відбуваються, позначити себе в сучасному світі. Зараз усе, що з'являється в полі сучасного мистецтва, аналізують, але це не завжди настільки актуально, щоб можна було витратити на це кошти. Така ситуація пов'язана з відсутністю платоспроможності глядачів. Але очікується, що арт-ринок буде змінюватися залежно від появи аудиторії успішних і освічених представників середнього класу, які поступово від перегляду сучасного мистецтва перейдуть до його придбання. Інтерес до українського мистецтва високий, попит постійно зростає, попри кризу і ситуацію, пов'язану з українсько-російським конфліктом.

У сучасній Україні, яка стала на шлях ринкових відносин, сфера мистецтва подібно до інших зіткнулася з необхідністю існувати в нових економічних і соціальних умовах. Український арт-ринок є складовою міжнародного, проте його вітчизняна модель через національну специфіку не може розвиватися так само стрімко. Розвиток ринку сучасного мистецтва виражається в появі великої кількості музеїв і галерей сучасного мистецтва, формуванні арт-індустрії і впровадженні нових медіа в арт-сферу. У процесі науково-технічного прогресу було винайдено новітні різновиди художніх інтерпретацій, що створюють сприятливі умови для виникнення актуальних творів мистецтва.

Сьогодні сучасним прийнято вважати актуальне мистецтво, тобто таке, що «говорить мовою сучасності». Нині немає головного виду сучасного мистецтва, популярні різні стилі, напрями та види, з яких можна купувати те, що подобається самому колекціонеру. Ринок сучасного українського мистецтва ще не сформований і найближчим часом очікується збільшення попиту на роботи українських майстрів та розвиток сучасного українського мистецтва взагалі.

Аналіз останніх досліджень. В Україні державна інституціональна підтримка сучасного мистецтва майже відсутня. Фактично, фінансування розвитку contemporary art здійснюється коштом приватних ініціатив, проте такий шлях має суттєві вади. За останні роки на культурному полі держави виникли досить потужні установи, що стратегічно акцентують свою роботу саме на сучасному актуальному мистецтві — фонд Віктора Пінчука Pinchuck Art Center та Міжнародний благодійний фонд «Ейдос». Значно полегшив ситуацію створений 2001 року при Національній академії мистецтв України Інститут проблем сучасного мистецтва (ІПСМ НАМ України). Науково-дослідною установою розпочато розробку фундаментальних наукових досліджень всіх видів актуального мистецтва, практична і пошукова її діяльність спрямована на розвиток професійного сучасного мистецтва й архітектури та впровадження нових мистецьких технологій і практик. На ІПСМ НАМУ покладено завдання взяти на себе розв'язання таких питань, як становлення національної культури, збирання і систематизація інформації з новітніх світових розробок і досліджень в усіх сферах актуального мистецтва, моніторинг діяльності сучасних культурних інституцій, аналіз результатів їхньої роботи, наукові дослідження з тео-

рії та історії сучасної культури у контексті студювання її як цілісності, а також із точки зору виявлення універсальних закономірностей конкретно-історичних проявів, еволюції та функціонування в глобалізованому світі гіпертекстових технологій. Але слід зазначити, що інституалізація українського актуального мистецтва відбувається здебільшого у приватних арт-галереях і великих арт-проектах, які останнім часом набули міжнародного статусу.

Цілі статті. Стаття має на меті простежити актуальні тенденції сучасного українського мистецтва на прикладі останніх науково-мистецьких проектів та наукових заходів, організованих у просторі Інституту проблем сучасного мистецтва. Основний акцент робиться на аналізі концепцій та змістів, покладених за основу проведених подій. У підсумку планується дослідити діалог мистецтв у просторі сучасного українського арт-ринку.

Викладення основного матеріалу дослідження

«Фотографічне несвідоме». Означений науково-мистецький проект відбувся 2 лютого 2016 року в Інституті проблем сучасного мистецтва. Куратором події стала мистецтвознавець, науковий співробітник відділу візуальних практик Вікторія Бурулака. Ідея проекту виникла після повторного перегляду тексту Беняміна «Коротка історія фотографії» (1931). Фотографія, як і раніше, залишається основним джерелом інформації про світ, «королевою» медіальної сфери і, як прийнято вважати, «профільним медіа». Феномен фотографії як мистецтва проаналізовано Роланом Бартом, Сьюзен Зонтаг, Полем Вірлію та іншими, як у філософському, так і в естетичному аспектах. Концепція науково-мистецького проекту пропонує поглянути на фотографію як на світ кривих дзеркал та фотографічних штампів.

В епоху цифрового нарцисизму і «селфі»-манії влада фотографії посилюється. Ми приймаємо те, що з цинічною об'єктивністю фотографія видає нам не найкращу версію і нашого зовнішнього вигляду, і внутрішнього світу. Те ж стосується світу загалом. Саме поширення фотографії викликало популярність «естетики банального». Так що ж у цій «непоказній» фотокопії світу так вбирає погляд і не дозволяє йому вислизнути? Те, про що Ролан Барт казав: воно раптово відкривається, розкривається моментом істини буття: *pinxtem* — укол справжнього, випадкового, а, значить, справжнього існування. Гіпнотичну владу фотографії найбільш правдоподібно пояснює бенямінівський концепт «оптичного несвідомого» — за допомогою фотографії ми відкриваємо те, що було приховано, те, що перебуває поза полем усвідомленого сприйняття. «Несвідоме», як і «фотографія», — ще один концепт, інтерпретації якого абсолютно невичерпні.

Ще складнішим і загадковішим постає феномен «постмедійного» зображення. «Іміджі», фотографічні вихідні або кадри з відео, «переведені» в традиційний формат живопису, графіки тощо. Поясненням цього процесу може бути нереалізованість пошуку теплоти, необхідності естетичного досвіду як досвіду чуттєвого сприйняття світу. Воно формується в рамках «холодного», нехай навіть і поетичного погляду фотографії. Цю відмінність, наприклад, нескінченно тематизував у своїх роботах Герхард Ріхтер. Головна інтенція його «фотокартин» — виявлення відмінностей між фотографією і живописом, мистецтвом і механікою, живим і застиглим поглядом, спустошеністю «механічного відбитка» й аурую мальованого полотна. Це своєрідний розподіл функцій, потенціалу і сильних сторін: фотографія досліджує, відкриває істину, живопис насичує «відбиток» теплотою чуттєвого досвіду. Тому прихильники «постмедійної естетики» мимоволі змушені дотримуватися подвійних стандартів. Вирушаючи у захоплену подорож у фотографічне несвідоме, вони знають, що завершать її на зовсім іншому естетичному полюсі [1].

Інший науково-мистецький проект **«Костюм на сцені і подіумі»**, що відбувся 29 березня 2016 року, досліджує діалог між театром та подіумом, виставою та показом мод, між унікальними творами, виробленими спеціально для театральних вистав, та буденним, майже масовим одягом. Театр пише силует часу, мода надає йому актуальної повсякденної форми. На початку минулого століття поет Максиміліан Волошин, описуючи у збірці есе «Лики творчості» звичаї парижан, проникливо зазначив, що французький кравець мусить бути і археологом, і істориком, і живописцем, а в тамтешній театр глядачі ходять «зовсім не для того, щоб бачити складне,

страшне, голе людське обличчя, заткане сірим павутинням життя — вони йдуть, аби дивитися, вивчати та обирати нові маски». Але водночас — і вбрання. Найпалкішими завсідніми паризьких театральних прем'єр, за спостереженням поета, були перші місцеві чепурухи. Наступного ж дня за фасонами суконь, в яких хизувалися на сцені актриси-етуалі, вони кроїли власний одяг. Найкращі українські театральні художники по костюмах сьогодні дуже нагадують тих своїх паризьких колег. Цікаво, що вони не лише створюють костюми для вистав, але й часом виступають як дизайнери одягу й поза сценою.

Отже, театр диктує суспільству моду, а мода надихає театр. Власне, вона сама часто перетворюється на театр. Йдеться не тільки про покази колекцій, що, як правило, нагадують яскраві шоу і перформанси. Чаклюючи в своїх ательє та студіях над фасонами нових піджаків та суконь, кутюр'є, як і театр, намагаються виявити стиль часу, вгадати його тенденції. Майстерні модельєра і художника — обидві — є лабораторіями та фабриками нових пластичних концепцій.

Театральні костюми рідко потрапляють до музейних колекцій — там, як правило, залишаються тільки їхні ескізи. Мода, хоча розпочала з 1970-х років експансію в зали музеїв та галерей, теж, по суті, й сьогодні є там падчеркою. Її звично протиставляють «високому» мистецтву, підозрюючи у надмірному практицизмі. Але ж і театральний костюм створюють лише з практичною метою. Він призначений для того, аби його носити. І зношувати.

Своїм науково-мистецьким проектом «Костюм на сцені і подіумі» автори експозиції мали на меті звести в одному просторі витвори українських театральних художників і дизайнерів одягу. Не для протиставлення та змагання, а для діалогу, вдивляння одне в одного. Куратори проекту Сергій Васильєв та Олексій Залевський спонукали глядачів відповісти на запитання: «Чи може унікальне ставати масовим, а призначене для повсякденності претендувати на винятковість? Як формуються стиль часу? Як костюм репрезентує його носія, що саме здатен виявити в людині? Чи не є територія арт-моди місцем, де відбувається дифузія між театром і fashion?» [2].

19 квітня 2016 року в Інституті проблем сучасного мистецтва відбулася презентація науково-мистецького проекту «**Фото-Відео-Медіа-Текстиль**» в рамках культурного партнерства «Литва — Україна — 2016». Куратором від української сторони виступив Владислав Тузов. З литовської сторони — проф. Лайми Оржякаускене. Науково-мистецький проект мав на меті продемонструвати синергію текстилю і сучасних медійних засобів та технологій. Представлені на проекті роботи свідчили про те, що змінився погляд на текстильне мистецтво — воно стало інтегральною частиною мистецтва сучасного. Традиційно текстиль розглядався як прикладне мистецтво, яке плекали впродовж сторіч, у якому виняткова увага звернена на його функціональність, матеріали та техніку. У контексті цього науково-мистецького проекту текстиль постає однією з форм вияву, яка визначає емоційну та інтелектуальну сугестивність мистецьких творів.

Поєднання усіх засобів вияву у творі визначається домінантною у ньому ідеєю. Отже, текстиль у цьому випадку виявився одним із багатьох можливих медійних засобів, що розкривається у синтезі з фотографією, анімацією, відео та мистецтвом медійних засобів.

Експозицію склали взірці поєднання класичного ткацтва і цифрового друку, об'єкти, інсталяції, документування перформансів та артефакти. Тут не було традиційних зразків текстилю, проте зберігся фундаментальний зв'язок із матеріалами, структурами, орнаментами, а також з етнокультурною. Крім цього, в рамках науково-мистецького проекту відбулися лекції та семінари від проф. Лайми Оржякаускене, Моніки Жалткаускайте-Грашене, Егле Ганди Богданене та творча зустріч із мисткинею Северією Інчіраускайте-Крянявічене, перегляд фільму про її творчість [3].

З 4 по 15 травня 2016 року в Інституті проблем сучасного мистецтва НАМ України відбувся науково-мистецький проект **ODESSA CONTEMPORARY ART**. Куратором проекту став Олег Дімов, арт-менеджером — Владислав Тузов.

На науково-мистецькому проекті було зібрано роботи сучасних одеських художників різних поколінь, жанрів, поглядів на мистецтво. Але всі ці роботи об'єднала зовсім не локальна належність до однієї географічної точки, хоча всі автори

так чи інакше пов'язані з Одесою. У контексті науково-мистецького проекту не виникало завдання відірватися від сформованого дещо жартівливого і шахрайського образу міста, але гумор та іронія в цьому проекті зведені до мінімуму. Відбулася спроба зміщення акцентів у контекстуальності одеського сучасного мистецтва, коли контекст творів виходить із «зони комфорту», остаточно виривається зі звичного семантичного поля буденності. У рамках науково-мистецького проекту було проведено роботу з контекстом як із пошуком інтерпретації середовища художника та глобального усвідомлення свого місця в мистецтві. Художні образи, представлені на науково-мистецькому проекті, спонукали глядача замислитися: «Що є мистецтво? Чим воно стало? Чи ставить воно запитання? Чи шукає відповідей? Наскільки воно своєчасне? Чи створює воно сучасність? Або, можливо, воно його модифікує? І що взагалі є сучасність? Наскільки локальність і суб'єктивне сприйняття сьогодення впливає на творчість того чи іншого художника? Або це прямий постріл у вічність?». Це все риторичні питання. В цьому проекті мистецтво розглядалося не тільки як відображений на полотні суб'єктивний варіант вічності конкретного митця, не тільки його світогляд, а як поєднання поглядів глядача і митця, поєднання їхнього сприйняття дійсності. В цьому випадку жоден художник не знає сили і вектора тієї синергії, яка виникає між умовним глядачем і твором мистецтва. І саме тут, в цьому невідомому, і полягає головне завдання проекту — не окреслення проблеми, а цікавість експерименту. Необхідність виходу з часу, з контексту географічних особливостей і пряме занурення у вічність — в мистецтво [4].

7 червня 2016 року Voloshyn gallery спільно з Інститутом проблем сучасного мистецтва презентувала науково-мистецький проект «Спадщина». Куратором проекту виступили Максим та Юлія Волошина, арт-менеджером — Владислав Тузов. У проекті було порушено питання, що останнім часом хвилюють людство. Яким буде світ через 50 років? Яку спадщину ми залишимо нашим нащадкам? Митцям було запропоновано взяти участь у дослідженні і представити особистий погляд на цю тему. В результаті надійшло понад 100 заявок. На проекті було представлено роботи таких художників та об'єднань: Віктор Ареф'єв, Анна Бітаєва, Тетяна Богуславська, Анна Валієва, Артем Волокітін, Михайло Деяк, Олег Карпеев, Юрій Коваль, Олександр Кольцов, Наталія Лісова, Антон Логов, Анна Міронова, Ніна Мурашкіна, Юрій Мусатов, Оксана Піж, Юлія Полякова, Крістіна Рідзель, Ольга Селищева, Анастасія Сіренко, Лена Сіятовська, арт-група «Степ» (Антон Карюк і Лена Сіятовська), Микита Сторожков, Валерія Тарасенко, Богдан Томашевський, Альона Шибуніна, Оксана Чепелик, radio surrealism, ZO!artgroup (Інна Продан, Надія Смірнова).

Окреслюючи тему для відбору, куратори Максим і Юлія Волошини розуміли, що одержать дуже розлогий спектр думок та позицій. Так, наприклад, художниці Крістіна Рідзель, переможець міжнародного фестивалю ARTLEVEL DESIGN FESTIVAL, у своїй роботі «При надії...» хоче привернути увагу до проблеми існування у суспільстві, до того, що кожен із нас стає все менш і менш помітним для інших, розчиняється у нескінченному потоці людської метушні. Та попри це людство ще має надію, адже чисте, невинне дитя — наше майбутнє, і яким воно буде — залежить від нас.

Михайло Деяк презентував експресивну скульптуру-інсталяцію «Океан», що є частиною великого науково-мистецького проекту художника про трансформації і метаморфози «Genesis». Величезна водна поверхня безперервно взаємодіє з атмосферою і землею корою, у ній циркулюють води, вона наділена іншими специфічними властивостями, всі ці риси перевтілені у видовищну інсталяцію з металу і передають нам уявлення автора про океан майбутнього.

Анна Валієва своїми роботами «Головою у небо» привернула увагу до того, що наша планета стрімко розвивається, а надра Землі швидко виснажуються. У зв'язку з цим люди все більше вивчають космос, нові планети. Наші думки орієнтуються у небо. Фантастичні оповідання Рея Бредбері стають реальністю.

Лена Сіятовська презентувала роботу «Agrostis» і запропонувала замислитись про те, що дика природа має таке ж право на життя, як і людина. Адже людина звикла дбайливо ставитись до природи («під ковпаком»: у парку, ботанічному саду,

оранжереї або галерейному просторі. Однак, лише будучи незайманою, екосистема здатна виконувати свою головну в умовах мегаполісу функцію — підтримувати потрібні для проживання людей параметри середовища.

Інсталяція Оксани Чепелик «50 Years Later» апелює до теорії В. І. Вернадського про «ноосферу». Згідно з теорією Вернадського, культура здатна акумулювати енергії та запобігати ентропійним процесам у Всесвіті. Водночас наступні 50 років ми змушені мати справу з іншою «спадщиною», яку несе нам війна.

Віктор Ареф'єв у рамках проекту спрогнозував, що через екологічні катастрофи та ядерну війну суходіл стане непридатним для життя, людство перенесе свій творчий і науковий потенціал на дно океану. Автор представив на проекті конструкцію підводної ферми, на якій будуть доїти китів. «Архітектон» — інсталяція, що символізує таємницю і невідомість майбутнього, його красу і незвичність, а також волю людства до життя і продовження роду.

Валерія Тарасенко створила свій власний спадок зі слайдів, за принципом нескінченно вписуваних одна в одну структур.

ZO!artgroup у своєму проекті «Спірна територія» розглянули ліжко як портрет усього існування людини, з демонстрацією полярних рис та етапів творення людини: як територія народження, кохання, хвороби і смерті.

Анна Міронова представила роботу «На межі». В цій роботі домінують апокаліптичні настрої, що майже кожне сторіччя набувають актуальності. Людство, здавалося б, опиняється на межі існування. Та межа — це те місце, де на стику протилежностей відбувається рух, де виникає нова ідея, нове життя, нова властивість.

Микита Сторожков — незвичайний український художник, що малює загадкові символи-коди, схожі на древнє письмо, представив на проекті серію робіт «Таємність символів».

Юрій Коваль у своїх роботах «Сучасна міфологія» та «5 хв. на мрію» за основу обрав міфи про Аполлона та Гіперборею. І стверджував, що мрія повинна бути рушієм нашої свідомості, рушієм до прекрасного.

Антон Логов представив новий об'єкт «Травми». Це історія про побутові травми, завдані пересічній людині соціальними умовами пострадянського суспільства, метафора нерозуміння і спотвореної реальності.

Богдан Томашевський інсталяцією «We are who we are» через вдале порівняння із поверхнею старого матраца вказав на те, що люди тиснуть на Землю, стискаючи природу, відвойовуючи місце для життя. Отже матрац, наче Нью-Йоркський Централ парк, схожий на клаптик природи, затиснений у скло та метал хмарочосів [5].

18 травня 2016 року відбувся науково-мистецький проект-перформанс «Невідомі». Куратор Алевтина Кахідзе, арт-менеджер проекту — Владислав Тузов. Цей проект — логічне продовження проекту видавництва «Art Huss» зі стратегічної розбудови українського мистецького контексту. Перформанс «Невідомі» будувалася за мотивами світового бестселера Сари Торнтон «33 митця у трьох актах», виданого видавництвом Art Huss, і який вже здобув широкий резонанс серед читачів і фахівців.

У рамках події було використано методологію канадської дослідниці для вивчення українського локального контексту. Ключові категорії, якими послуговується Сара Торнтон — Політика, Спорідненість, Ремесло — дозволять показати світ сучасного українського мистецтва під новим кутом зору.

Як пояснює куратор перформансу — українська художниця, znana своїм досвідом продукування сенсів, Алевтина Кахідзе — назва події може бути продовжена як «невідомі Торнтон», «невідомі за межами своєї професійної діяльності», «невідомі між собою», «невідомі за своїми родинними зв'язками».

Учасники перформансу — знані українські митці кількох поколінь, що представили по одному твору: Оксана Баршинова, Мирослав Вайда, Ганна Валієва, Таїсія Галаган, Михайло Деяк, Анна Духовична, Сергій Захаров, Андрій Зелінський, Ілля Ісупов, Алевтина Кахідзе, Юрій Коваль, Олекса Манн, Зоя Орлова, Олексій Сай, Катерина Свіргуненко, Андрій Сидоренко, Ілона Сільваші, Віктор Хоменко, Яся Хоменко, Альбіна Ялоза.

Під час відкриття науково-мистецького проекту було проведено ключову по-

дію — перформанс-діалог між митцями-учасниками науково-мистецького заходу та широкою публікою у форматі speed dating. Модератором діалогу виступила Алевтина Кахідзе, котра підготувала особливий перелік питань, які глядачі ставили митцям. Кожен митець для спілкування мав свій майданчик-прес-центр. Такий діалог дозволив глядачу по-новому побачити і митця, і його роботу, а також дізнатися більше про живе сучасне українське мистецтво.

Ця подія започаткувала вельми нетрадиційний підхід до жанру науково-мистецького заходу і жанру книговидавання. Візуалізований бестселер про мистецтво через персоналії українських художників зібрав в одному залі 20 художників, з якими можна було поспілкуватися впродовж 20 годин. Питання стосувалися не самих художників, а їхніх колег, і це було досить несподівано. Подію було ініційовано, аби навчитися розповідати про мистецтво через персоналії митців за методологією Сари Торнтон [6].

4 липня 2016 року культурний фотографічний центр PhotoCULT представив науково-мистецький захід «**Апропріація**». Куратор Роман Пятковка, арт-менеджер проекту Владислав Тузов. Основний задум науково-мистецького проекту ґрунтується на факті тотального запозичення образів, інформації та контекстів у сучасному мистецтві. Художники запозичують всілякі артефакти сучасного світу: починаючи з реальних предметів і аж до давніших творів мистецтва, таким чином відбувається акт переосмислення результатів чужого візуального досвіду.

Сучасне образотворче мистецтво, перефразовуючи Ролана Барта, — це багатовимірний простір, де поєднуються і сперечаються один з одним різні види образів, жоден з яких не є початковим; вони зіткані з цитат, які відсилають до тисяч культурних джерел. Світ кровоточить розумінням того, що «оригінальності» як такої немає і не може бути. Тому жодне зображення саме по собі не нове і не унікальне: кожне — перероблений коктейль зі смислів, зашифрованих у культурно-історичні зумовлені знаки та символи.

Науково-мистецький проект відбувся за участі таких художників: Катерина Яшга, Тарас Явір, Наталя Сокоренко, Настя Бордун, Максим Фіногеев, Олексій Товпига, Ольга Ткаченко, Тая Богуславська, Юлія Полуніна-Бут, Юрій Лісовський, Світлана Левченко, Геннадій Чернега, Ілля Жекалов, Антон Буяло, Марина Бродовська, Олексій Тітов, Лана Янковська, Ельміра Сидяк. Куратором науково-мистецького заходу став Роман Пятковка, арт-менеджер проекту — Владислав Тузов [7].

З 12 по 24 липня 2016 року в Інституті проблем сучасного мистецтва НАМ України було проведено науково-мистецький захід «**Карта бажань**». Куратор — Вікторія Бурлака. Концепція науково-мистецького заходу ґрунтується на відомому твердженні Альфреда Коржібські, що «Картка не є територія ...». Тобто людство вже не намагається дістатися до самої реальності, а має справу з нескінченною кількістю її карт. «Ми говоримо, що карта відрізняється від території. Те, що на паперовій карті, — це репрезентація того, що було в ретинальній репрезентації людини, яка створила карту. І якщо просунутися далі, все, що побачиш, — це нескінченний регрес, нескінченна серія карт. До території ніколи не доходить... Процес репрезентації завжди відфільтровує її, так що ментальний світ є лише картою карт без кінця» (Грегори Бейтсон).

Сьогоднішня ситуація спонукає митців реагувати на зміни та налаштовуватися на різні фільтри сприйняття, стежити за трансформаціями особистої реальності, сприйняттям негативу і позитиву в світогляді. Цей процес може бути ейфорійним або медитативно-нейтральним для тих, хто наблизився до просвітлення, до погляду на всесвіт без чорного і білого, плюсів і мінусів. Фільтри сприйняття народжують і прекрасні утопії, і огидні антиутопії. У будь-якому випадку, називаючи речі своїми іменами, світ — це те, що всередині. Виходячи з ролі людського фактора, мистецтво може припинити відбивати горезвісну зовнішню реальність, адже воно все одно буде транслювати спотворену фантастичну реальність.

«Карта бажань» — це практика конструювання бажаного світу шляхом програмування несвідомого. Це набір матеріальних і нематеріальних благ, який кожній конкретній людині потрібен для щастя, візуалізація ідеальної життєвої ситуації — з точки зору конкретної людини. Багато хто хоч раз у своєму житті спробував злі-

пити колаж глянцевого і шаблонного щастя: народ вірить, що «це працює», у когось щось навіть «почало збуватися». Складно подолати свій скепсис щодо цього. Щастя людини, насправді, темпоральне — невловиме, його можна тільки прийняти як несподіваний дар і оцінити постфактум, коли воно вже проминуло. Його просту формулу заримував ще Олександр Сергійович: «Серце майбутнім живе, справжнє по-нуре. Все проходить, все пройде, що пройде, то буде мило...». Те, що ми клеїмо на папір, негайно морально застаріває — це щастя позавчорашнього дня. Але сам метод створення «фіктивних моделей неіснуючої реальності» (Герхард Ріхтер), звичайно ж, заворужує. Метод апропріації чужого, у цьому випадку — чужих бажань — активно використовує сучасне мистецтво. Тим паче, що хитка матерія бажань — основний його робочий матеріал. Кожен такий клаптик паперу — це ready made, який вельми інформативний щодо психосимптоматики, амбіцій. Тому основна мета картографування бажань — це насамперед самоаналіз, пошук можливості зрозуміти себе, зосередитися навколо ядра власної ідентичності. За принципом: скажи мені, які в тебе бажання, і я скажу, хто ти. Наратив вибудовується в системі координат особистого/громадського простору, особистої/соціальної історії, нав'язаних/власних бажань, власної/соціальної симптоматики [8].

У рамках ІХ платформи «Новітні спрямування» 22 серпня 2016 року в Інституті проблем сучасного мистецтва НАМ України відкрився науково-мистецький проект «Рецепт для утопії». Концепція мистецького заходу передбачає дослідження поняття утопії в умовах розвитку інтерактивних мас-медіа. Дедалі більша кількість людей проводить свій вільний, а інколи й робочий час, відволікаючись на соціальні медіа-канали світового інтернет-простору. Будь-яка соціальна утопія — неначе обіцянка здійснення всіх бажань. Для неї часто не потрібен навіть план, достатньо переконливої реклами. А все інше зробить фантазія. Сьогодні до цих фантазій найбільше спонукає телебачення, а колись у 1920–1930-х роках популярними були паперові газети та плакати. Змінилась техніка впливу та політичні реалії, але бажання потрапити у світ ідеальних героїв сьогодні викликає не менше пристрасті, ніж раніше. Звісно, за цей час споживач рекламних утопій змінився: переконати його вже не так легко. Але технології теж не стоять на місці. Вони стали набагато більш ефективними, проте й досі залежать від контенту. За допомогою сучасних мас-медіа можна зробити спокусливим не тільки футуристичне майбутнє, але і тоталітарне минуле. І схоже, це і є проблемою, яка спонукає під іншим ракурсом подивитись на споживацьке мислення і популізм [9]. Науково-мистецький проект «Рецепт для утопії» пропонує критично переосмислити сучасні технології, які допомагають впливати на суспільну свідомість, а також причини, від яких залежить сприйнятливність до такого впливу. Проект організовано кураторським колективом у складі: радника директора Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України, консультанта з питань українського сучасного мистецтва і формування художніх колекцій в Україні Ігоря Абрамовича, наукового співробітника відділу кураторської виставкової діяльності та культурних обмінів Андрія Сидоренка та старшого лаборанта відділу методології мистецької критики Олександри Халепи.

Для вибору учасників організатори провели досить рідкісний у практиці колективних проектів сучасного мистецтва в Україні open call. Митці з різних міст країни могли подати заявку на реалізацію своєї творчої ідеї в рамках кураторської концепції. На науково-мистецькому заході було представлено: живопис, скульптури, інсталяції, фото, відео-арт, а також, роботи, виконані в експериментальній техніці.

Ідея науково-мистецького проекту виникла під враженням від тих процесів, які зараз відбуваються в суспільстві. Зокрема, гостро актуальна проблема переходу загальнолюдської комунікації з фізичного простору у віртуальний. Пошук ідеального завжди підштовхував людство до реалізації різних утопічних ідей. У кожного часу був є і буде свій рецепт для утопії. Але до чого в результаті призводять ці ідеї? І чи потрібен рецепт для ідеального? Ці та інші питання спонукають творчо переосмислити цю тему. Саме з цієї потреби народився науково-мистецький проект «Рецепт для утопії», ініційований Інститутом проблем сучасного мистецтва.

На тлі розвитку інтернет-технологій людство стикається з незнаннями досі про-

блемами. Фізичний і віртуальний світи все частіше і щільніше переплітаються між собою, а в деяких місцях грань між реальним і вигаданим просто стирається. Сучасне мистецтво як жоден інший вид діяльності рефлексивно реагує на будь-які зміни. Цей проєкт не відповідає на всі питання, радше ініціоє поле, в якому ці питання будуть осмислюватися і проживати своє життя в роботах сучасних українських художників.

Географія охочих взяти участь у науково-мистецькому заході охопила більшу частину України. При розгляді конкурсних робіт організатори враховували оригінальність авторської концепції і відповідність її темі науково-мистецького проєкту. Зокрема, кожен з учасників презентував своє бачення ідеї «Рецепта для утопії», що наведені нижче.

Здатність особистості протистояти «цивілізаційній» деконструкції звертає на себе увагу багатьох інтелектуалів сучасності. Свого часу Бодріяр писав: «У цьому світі все більше інформації і все менше сенсу». Трохи раніше Віктор Єрофеев написав оповідання, а Альфред Шнітке поставив однойменну оперу «Життя з ідіотом», де йдеться про залежність людини від цивілізаційних благ, а буття формується навколо облаштування побуту. Одна з учасниць проєкту Зоя Орлова у своїй творчості досліджує цю тему не перший рік, тому її робота «Кокони» гармонійно доповнила експозицію проєкту.

Інший учасник Олексій Буїстов, натхненний концепцією проєкту, поставив собі за питання: чи можна перетворити капчу на мистецтво? Так народилася ідея серії «Боти і біти». Проголюючись вечорами, він фотографував на мобільний телефон у сутінках або в світлі ліхтарів числа, що йому траплялися. Найчастіше це були номери будинків. При цьому він свідомо уникав якісного зображення. Що менш чітко, то кращою виходила та сама непереборна для роботів капча. Зрештою вийшла фотосерія. Легко переконатися, що деякі знаки людиною зчитуються за секунду, тоді як інші зможуть забрати одну-дві хвилини. Незважаючи на це, доводиться визнати, що його проєкт спочатку був утопічним, в тому сенсі, що мистецтво залишилося мистецтвом, а капча — капчею. Точніше: зробити мистецтво виявилось набагато легше, ніж справжню капчу. Ці висновки підтверджує і компанія Google, яка нещодавно запатентувала алгоритм (читай: робота), що визначає адреси будівель за зображеннями служби Street View з точністю до 90 %.

Згадаймо про обереги, такі як підкови, пучки часнику та інші предмети, якими люди користувалися і далі користуються для захисту від злих сил навколишнього світу. Не маючи реальної сили, ці тотеми, які їхні власники наділяють символічною силою, «працювали». Людина завжди буде здатна на щось, чого машина не зможе зімітувати, повторити, зробити краще і швидше. «Боти і біти» є символом такої віри. Ідеальне місце для існування цих фотографій — у наших напханих електронікою і всілякими гаджетами квартирах. Якщо не в ролі магічного бар'єру або срібної кулі, то як нагадування. Нагадування про те, що ми, — люди. І що роботи — не пройдуть.

Оксана Курчанова у своїй серії «Сканоманія» намагалася візуалізувати очікування і смак першої в році ягоди, соковитої і стиглої; відчуття легкості і новизни від нової зачіски; творчі пошуки, сумніви і нові спроби; красу витончених бутонів і діаманти морських піщаник — елементи великої колекції задоволень, простих і життєвих, кольорових і яскравих.

У гонитві за цифровим «зліпком», за цифровою документацією життя щодня роблять мільйони фотографій. Їв, був, гуляв, зустрів, купив тощо — типова тематика хронікальних знімків. Фотографія часто стає своєрідним сканером, який фіксує, що документують будь-яку подію. Загальне «оцифровування» життя набуло масштабів сканоманії, зацикленості на ідеї постійної цифрової фіксації. Адже саме за допомогою нею багато хто вибудовує паралельне віртуальне життя в соціальних мережах, в чомусь навіть привабливіше за реальність. Маніпуляції за допомогою фотозображень привертають дедалі більшу кількість людей і є частиною соціальної утопії. Але за дужками таких знімків залишається проживання реального життя. Ми на території загального оцифровування. Туристи не силкуються увібрати дух історичного місця; на березі мало хто ловить вітер; відчуття поступаються місцем безперервному скануванню, отриманню все більшої кількості цифрових картинок.

Усі зображення представленої серії виготовлені за допомогою сканера. Плоска за визначенням картинка звернена перш за все до життєвого досвіду глядача.

Утопія для Чугайстра Олександра Ляпіна ілюструє міфічні світи. Лісові духи, Чугайстер, полісун, німфи, потерчата зникають разом з українським селом — місцем їхнього гармонійного існування. Необхідність порятунку міфічних персонажів і переселення їх у міське середовище, адаптація до нових умов існування назріла давно. Новий міський світ, в якому вони гармонійно мутують, ми можемо уявити як Утопію, нову знайдену батьківщину. Проект візуалізує нову реальність для істот із магічного світу українського села, переселених в урбаністичний простір і їхній вплив на людей через традиційні засоби комунікації, які залишаються актуальними — чутки, перекази, марення і ін.

«Оболонка» Анни Надуди — це те, що ми створюємо все життя. Ми хочемо виглядати кращими, розумнішими або багатшими. Ця оболонка є нашою сильною захистом від зовнішнього світу, але водночас комфортною кліткою. Можна бігти або просто спостерігати за тим, як вона формується.

«Кохання дельфінів» Валерії Тарасенко описує ситуацію, коли все за межами вікна є хаосом, панікою, апатією і божевіллям сучасного світу. Все це виходить за межі картини і знаходить інформаційне втілення у віртуальному просторі. А віртуальне зрештою впливає на внутрішній стан індивіда. Плаваючи в цих хаотичних інформаційних пазлах, світ ризикує втратити суть і внутрішні смисли і цінності. Вікно з дельфінами в центрі композиції дихає свободою й наповнює внутрішній стан легкістю і гармонією, незважаючи на все, що відбувається зовні. Таким чином художниця показує шлях, де відбувається перетікання в свій простір, від всесвіту навколо до внутрішнього світу конкретного індивіда. Акцент ставиться на взаємозв'язку між процесами і спонукає появу власних думок у тих, хто дивиться на цю картину.

Серія робіт Станіслава Толкачова «Зворотна дія» нагадує нам про нашарування пам'яті часів. Будь-яка нова подія буде якоюсь мірою відображати вже існуючий образ у просторі нашого підсвідомого. Будь-що, відображене в нашому несвідомому, може повернути нас назад через канали сприйняття дійсності в простори, які були народжені до нас.

Серія робіт Оксани Чепелик «Post-Human» — це запрошення разом відчути складність світу, зокрема його конфлікти, соціальні зрушення і події війни, які відбулися в урбаністичних ландшафтах і вплинули на подальший історичний розвиток. Проект живиться складною історією, політичною швидкістю і уявою, стає каталізатором культурно заряджених зіткнень, досліджує відчуття, матеріалізується в локальних середовищах і соціальних взаємозв'язках. Він, працюючи з подіями, які формують наш світ сьогодні, ставить запитання: люди є елементарними частинками в системі прискорювачів глобальних сил, або ж енергія взаємодії здатна породити нові значення, нові форми мислення і нові шляхи існування в світі, належаючи на тому, що «інший світ можливий»?

Аналізуючи спільність українських художників в осмисленні утопій, необхідно зауважити, що вона з'явилася набагато раніше від зазначеного проекту і навіть раніше від незалежної України. У світовому контексті критичне осмислення імперських і популістських утопій сьогодні є найбільш упізнаваною стороною українського сучасного мистецтва.

Висновки. Велика частина досягнень сучасного мистецтва ґрунтується на прихвильних ініціативах. Найбільш ефективні рішення у сфері культури приймають у взаємодії з експертним співтовариством, яке підтвердило свою компетентність успішною практикою. Поступово ситуація змінюється на краще, але Україні потрібен ривок вперед, який залежить тільки від уміння аналізувати і знаходити кращий рецепт для країни. Саме тому українські митці мають досліджувати та осмислювати проблеми в своїй країні, адже в іншому випадку їх досліджуватимуть художники з інших країн. Критика суспільства потрібна тим, хто збирається впроваджувати зміни, адже критичне поле підштовхує людей до взаємодії і співпраці. І саме завдяки цим процесам створюється сприятливе середовище для еволюційних трансформацій.

Динаміка сучасної культури спонукає постійно бути в курсі подій, аналізувати, шукати власні рішення, а не сподіватися на наказ згори. Це робота для кожної особистості, яка розуміє, що від способу мислення прямо залежить її майбутнє. І в більшості західних країн це усвідомлення має потужну підтримку в культурних традиціях — зокрема і в сучасному мистецтві. Там давно звикли, що мистецтво дає змогу спостерігати життя — як його привабливі сторони, так і вади. Якщо зберігати цей баланс у сприйнятті, то з'явиться шанс для ефективного розвитку.

Підсумовуючи аналіз актуальних тенденцій сучасного українського мистецтва на прикладі останніх науково-мистецьких проєктів, організованих у просторі Інституту проблем сучасного мистецтва, можна зробити висновок, що всі зазначені вище науково-мистецькі заходи виявляють чітку тенденцію до створення рефлексивного поля в сучасному мистецтві. Це має бути простір без конкретного місця, де кожен митець черпає натхнення. Таким чином кожен художній потік летить в одному напрямку, не важливо, чи був він народжений одним джерелом (митцем) або декількома. Всі означені науково-мистецькі проєкти презентують світу свої утопічні всесвіти, трактати та інтерпретації. Переплітаючись один з одним, вони формують культурні коди та нову віртуальну реальність. Таким чином, як науково-мистецький проєкт «Рецепт для утопії», так і попередні, — це ланки в ланцюзі культурних кодів. Вони ініціюють один одного і одночасно завершують, замикаючи нескінченність процесів змін і трансформацій.

1. Виставка «Фотографическое бессознательное», автор текста концепции Виктория Бурлака [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <https://www.facebook.com/events/455713881305196/>.
2. «Костюм на сцені і подумі», автори тексту концепції Сергій Васильєв та Олексій Залевський [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <https://www.facebook.com/events/1580769242250437/>.
3. Виставка сучасного текстилю «ФОТО-ВІДЕО-МЕДІА ТЕКСТИЛЬ», автор тексту концепції проф. Лайма Оржикаускаене [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <https://www.facebook.com/events/123167874749623/>.
4. ODESSA CONTEMPORARY ART, автор текста концепції Олег Дімов [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <https://www.facebook.com/events/268107230190483/>.
5. «Спадок», автори тексту концепції Максим та Юлія Волошини [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <https://www.facebook.com/events/1557498547890553/>.
6. Виставка-перформанс «Невідомі», автори тексту концепції Алевтина Кахідзе та Олександр Міхед [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <https://www.facebook.com/events/174979852898683/>.
7. Виставка «Апропріація», автор текста концепції Роман Пятковка [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <https://www.facebook.com/events/1136708893053492/>.
8. Виставка «Карта желаний», автор текста концепции Виктория Бурлака [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <https://www.facebook.com/events/160866304316874/>.
9. «Рецепт для утопії», автор текста концепції Андрій Сидоренко [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <https://www.facebook.com/events/166017310494274/>.

Тузов В. О. Актуальні теми творчої інтерпретації сучасного українського мистецтва

Анотація. У статті досліджено актуальні тенденції сучасного українського мистецтва на прикладі останніх науково-мистецьких заходів та інших наукових проєктів, організованих у просторі Інституту проблем сучасного мистецтва. Розглянуто проблему налагодження діалогу між різними видами творчих інтерпретацій митців. Основний акцент зроблено на аналізі сенсів, покладених за основу проведених науково-мистецьких проєктів.

Ключові слова: діалог, художня інтерпретація, рефлексія, експеримент, сучасність.

Тузов В. А. Актуальные темы творческой интерпретации современного украинского искусства

Аннотация. В статье исследуются актуальные тенденции современного украинского искусства на примере последних научно-художественных мероприятий и других научных проєктов, организованных в пространстве Института проблем современного искусства. Рассмотрена проблема налаживания диалога между различными видами творческих интерпретаций

художников. Основной акцент делается на анализе смыслов, положенных в основу проводимых научно-художественных проектов.

Ключевые слова: диалог, художественная интерпретация, рефлексия, эксперимент, современность.

Tuzov V. Recent Themes for Creative Interpretation in Contemporary Ukrainian Art

Summary. The article examines current trends in contemporary Ukrainian art by example of the latest scientific and artistic activities and other research projects, organized in the space of Modern Art Research Institute. Article addresses the problem of establishing a dialogue between different types of artists' interpretations. The emphasis is made on analyzing senses, on which the exhibited scientific and artistic projects had been based.

Keywords: dialogue, artistic interpretation, reflection, experiment, modernity.